

Review article

Yeni Sosyal Risk Grubu: Tek Ebeveynli Aileler ve Sorunları ¹

The New Social Risk Group: Single Parent Families and Their Problems

Ayşenur Gönülaçan Özer ^{a,*} & Mustafa Öztürk ^a

^aDepartment of Labor Economics and Industrial Relations, Institute of Social Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey

Özet

Refah devleti ve sosyal politikada yaşanan dönüşümler toplumsal dönüşümü de tetiklemiş ve yeni sosyal risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumun her alanında kendini gösteren dönüşümler, toplumun en küçük birimi olan aileyi de etkilemiştir. Aile yapısında yaşanan değişimler neticesinde yeni sosyal risk olarak tek ebeveynli aile sayısında artış yaşanmıştır. Tek ebeveynli ailelere yönelik yapılan çalışmalar genellikle boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri üzerine odaklanmıştır. Bu çalışma tek ebeveynli ailelerin göz ardı edilen diğer sorunlarına ve tek ebeveynli ailelerin yeni dezavantajlı grup olmalarına dikkat çekilmek istenmesi bakımından önemlidir. Çalışmanın amacı, tek ebeveynli aile sorunlarının yeni sosyal risk perspektifinde değerlendirilerek bu yeni dezavantajlı gruba dikkat çekmektedir. Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmış olup, bu bağlamda yeni sosyal risklerin ortaya çıkma sebeplerine ve ardından tek ebeveynli aile kavramına ve bu ailelerin sorunlarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tek Ebeveynli Aile, Yeni Sosyal Risk, Toplumsal Dönüşüm, Refah Devleti.

Abstract

The transformations in the welfare state and social policy have also triggered social transformation and led to the emergence of new social risks. The transformations that manifested themselves in every aspect of society have also affected the family, which is the smallest unit of society. As a result of the changes in the family structure, there has been an increase in the number of single-parent families as a new social risk. Studies of single-parent families have generally focused on the negative effects of divorce on children. This study is important in terms of drawing attention to other overlooked problems of single-parent families and the new disadvantaged group of single-parent families. The aim of the study is to draw attention to this new disadvantaged group by evaluating single-parent family problems in the new social risk perspective. In the study, the literature review method was used and in this context, the reasons for the emergence of new social risks and then the concept of single-parent family and the problems of these families were mentioned.

Keywords: Single Parent Family, New Social Risk, Social Transformation, Welfare State.

Received: 07 March 2022 * **Accepted:** 16 May 2022 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2022.458.10>

¹ Bu çalışma Ayşenur Gönülaçan Özer tarafından Prof. Dr. Mustafa Öztürk danışmanlığında hazırlanan doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

* Corresponding author:

Ayşenur Gönülaçan Özer, Department of Labor Economics and Industrial Relations, Institute of Social Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Turkey.
Email: aysenurgonulacan@gmail.com

GİRİŞ

Refah devleti ilk dönemlerinden bu yana çeşitli dönüşümler yaşamıştır. Bu dönüşümlerden en çarpıcısı altın çağ ve sonrasında meydana gelen refah devletinin kriz dönemi olmuştur. Altın çağda tam istihdam amaçlanmış ve tüm çalışanlar kapitalizmin olumsuz etkilerine karşı koruma altına alınmıştır. Fakat 1970’li yıllara gelinmesi ile birlikte refah devleti dünya ekonomisinin yaşadığı sorunlara paralel olarak bir kriz dönemine girmiştir. Bu dönemde refah sunumlarının sürdürülebilirliği tartışılmış, küreselleşmenin ekonomi üzerindeki etkileri ve küresel rekabet için refah devleti sunumlarının engel oluşturduğu kabul edilmiştir.

Küreselleşme ve dönemin hâkim iktisadi anlayışı olan neo-liberal anlayış sosyal politikaların işlevinde kırılmalara neden olmuştur. Ekonominin merkeze konulduğu bir sosyal politika anlayışı kabul edilmiş, ahlaki ve sosyal yardım tekrardan ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme, kitle iletişim araçlarının ve internet kullanımının yaygınlaşması, üretim biçimlerinin, iş ve mesleklerin değişmesi post endüstriyel toplum yapısını ortaya çıkarmıştır. Post endüstriyel toplumda yaşanan birçok değişim toplumun tüm kurumlarına sirayet etmiştir. Bu kurumlardan en önemlisi aile kurumudur. Ailelerin ortalama büyüklüğünün değişmesi ile birlikte, ölçek ekonomisindeki tüketim de düşmüş, hane halkı refahı daha fazla gelire bağlı hale gelmiştir. Böylece demografik değişimin yanı sıra yaşam düzeninde de değişiklikler meydana gelmiş, kadınlar işgücü piyasasına girmiştir (Özaydın ve Öztürk, 2020: 212). Bakım sorumluluğunun piyasaya devri, boşanmaların artması ile bu süreçten en fazla etkilenen kurum olmuştur. Tüm bu değişimler karşısında yeni sosyal risklerin ortaya çıkması kaçınılmaz hale getirmiştir.

Yeni sosyal risk kavramı post endüstriyel toplumun mevcut ekonomik ve sosyal şartları dâhilinde ortaya çıkan riskleri betimlemektedir. Aile ve cinsiyet rollerindeki değişiklikler, işgücü piyasasındaki değişiklikler ve refah devletinde yaşanan değişikliklerin ortaya çıkardığı riskler genel olarak toplumsal hayatı ve yaşam döngüsünü etkileyen risklerdir.

Yeni sosyal risklerden birisi olan tek ebeveynli aileler toplumsal dönüşüm, kadınların işgücü piyasasına girmesi ve boşanmaların artması ile birlikte günümüzde daha yaygın hale gelmiştir. Tek ebeveynli aile; ölüm, boşanma, evlilik dışı çocuk sahibi olma tercihi gibi sebepler ile meydana gelen, bir ebeveyn ve çocuk/çocuklardan oluşan aile biçimidir. Tek ebeveynli ailelerin sosyal risk olarak görülmesinin en önemli sebepleri arasında bu ailelerin maruz kaldığı çeşitli dezavantajlı durumlar yer almaktadır.

Bu bağlamda çalışmada, ilk olarak yeni sosyal risklerin ortaya çıkmasına sebep olan refah devleti ile sosyal politikanın dönüşümleri ardından toplumsal dönüşüm kavramları incelenecek, daha sonra yeni sosyal risk kavramına değinilecek ve son olarak tek ebeveynli aile kavramı ve sorunları değerlendirilecektir.

Refah Devleti ve Sosyal Politikanın Dönüşümü

Refah devleti kavramı en genel tabiri ile bireyleri kapitalizmin olumsuz etkilerinden korumak amacı ile ortaya çıkmış bir devlet türüdür. Refah devletinin temelde üç rolü bulunmaktadır. İlki, her bireye gelir düzeyini önemsemeksizin asgari gelir sunmaktır. İkincisi bireylerin ve ailelerin yaşlılık, hastalık gibi karşılaşılabilecek muhtemel olan risklere karşı korunmasını sağlayacak politikalar üretmek, üçüncüsü ise ayırt etmeksizin her vatandaşa sosyal hizmetlerin en iyisini sunmaktır (Andersen, 2007: 4).

Refah devleti özellikle 1950 ile 1970 yılları arasında hızla büyümüş ve en etkin dönemlerini yaşamıştır. Ancak bir noktadan sonra refah devleti sürdürülebilirliğini yitirerek kriz dönemine girmiştir. Bu kriz dönemi Kapitalizmin Altın Çağı dönemi ile başlamış ve Batılı refah devletlerinin sistemleri, 1970’li yıllarda başlayan Dünya ekonomisi krizi ile çıkmaza girmiştir. Özellikle artan mali ve ekonomik baskılar nedeni ile bu refah sistemleri sürdürülebilirliklerini kaybetmeye başlamıştır. Refah devletinin krizine sebep olan ekonomik ve sosyal sebepler başlıca şunlardır: Batı Avrupa’da nüfusun yaşlanmaya başlaması, aile yapılarının değişmesi, özellikle tek ebeveynli hane sayısındaki artış, işsizliğin artması, sendikaların güç kaybetmesi, küreselleşme ile birlikte rekabetin de küresel hale gelmesi ve refah devleti uygulamalarının küresel rekabette güç kaybettirmesi. Söz konusu değişiklikler refah devletinin ‘altın çağının’ yerini ‘gümüş çağına’ bıraktığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle vatandaşların refahının ulusal politikada tuttuğu yer değişmezken bazı değişikliklerle daha da yumuşatılmıştır (Taylor-Gooby, 2002: 589).

Refah devletinin sürdürülebilirliğinin krize girmesi ile birlikte birçok farklı alanda refah devletinin yeniden yapılandırılması gerektiği savunulmuştur (Esping-Andersen, 1999, 2002, Pierson, 2010: Aktaran: Huber ve Stephens, 2004: 1). Refah devletleri bu değişiklikler karşısında bazı aksiyonlar almak ve kısıtlamalara gitmek zorunda kalmışlardır. Refah devleti sistemleri, kendi iç düzenlemelerinin özellikle işsizlik dönemlerinde ödenen yüksek ödenekler gibi yeni ekonomik sistemde meydana getirdiği yük nedeni ile çeşitli zorluklarla karşılaşmış ve çalışmayı güdüleyen refah programlarını gündeme getirmiştir (Gökbayrak, 2009: 57).

Refah devleti bu krizi aşmada neo-liberal anlayışı temele almış ve “daha çok piyasa, daha az devlet” bakış açısını benimsemiştir. Yeni anlayış ile birlikte her şeyi kendisi üreten, müdahale eden devlet yerine sadece kurallar koyan ve denetleyen devlet anlayışı ön plana çıkmıştır (Işık, 2018: 115). Yeni ekonomik anlayış ile birlikte başta sosyal güvenlik ve sağlık harcamaları olmak üzere tüm sosyal harcamalarda kısıtlamalar başlamıştır. Bir yandan da refah devletinin kriz dönemlerinde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlar, sosyal harcamaların artmasına da sebep olmakta, aynı zamanda bu durum vergilerin artmasına da yol açmaktaydı. Çoğu ülkede vergi yükü orta ve düşük gelirli üzerine kaydırılmış, bu durum da gelir eşitsizliklerini arttırmıştır (Özdemir, 2007: 226; Aktaran: Tuz, 2010: 73).

Küreselleşme ile birlikte işgücü piyasasında da çeşitli dönüşümler yaşanmış ve bu dönüşümler refah devletinin krizini tetiklemiştir. Küresel rekabet koşullarında, devletler maliyetleri en aza indirerek ayakta kalmak durumunda kalmış ve işgücü piyasasında ya maliyetler indirilmeye çalışılmış ya da üretim işgücü maliyetlerinin en düşük olduğu ülkelere doğru kaydırılmıştır. Bunun yanı sıra esnek işgücü uygulamaları da yeni işgücü piyasasının bir parçası haline gelmiştir. Post fordist üretim ile birlikte iş çeşitli aşamalara bölünebilmiş ve bu da işgücünün kullanımına belli bir esneklik getirmiştir. Esnek çalışma sistemi de kapitalizmin içine girdiği çıkmazdan kurtulma yöntemlerinden biri olmuştur (Öngen, 1996; Aktaran: Tuz; 2010: 74).

Refah devletinde yeniden yapılanma tartışmaları büyük ölçüde “eskiye” karşı “yeni” refah devleti veya eskiye karşı yeni sosyal risklerle başa çıkmak üzerine odaklanmıştır (Huber ve Stehpehs, 2004: 1). “Eski” refah devleti, yaşlılık, işsizlik, hastalık ve malullük gibi kazanç kaybından kaynaklanan riskleri karşılamaya yönelik transfer ağırlıklı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Eski refah devletinin “müşterisi” ailenin geçimini sağlayan üretim işçisi erkek olarak görülmektedir. “Yeni” refah devleti ise, sürekli eğitim, öğretim ve yeniden eğitim ile destek yoluyla bireylerin kazanç kapasitesini arttırmaya ve ücretli çalışma ile aile geçimini kolaylaştırmak için bakım işinin sosyalleştirilmesine yönelik daha ağır hizmetler bütünü olarak kavramlaştırılmaktadır (Huber ve Stephens, 2004: 1).

Sosyal politikanın geçirdiği dönüşüm de refah devletinin dönüşümüne paralel olarak ve aynı sebeplerden gerçekleşmiştir. Küreselleşme olgusu, sosyal politikanın yapısı ve işlevi ile ilgili kavramsal bir kırılmaya sebep olmuştur. Küreselleşme ile birlikte sosyal risk kavramına yaklaşım değişmiş, bu değişiklik ile birlikte bazı sosyal riskler sosyal politikanın ilgi alanı dışına çıkarılmıştır. Söz konusu değişiklik ile riskler ‘kaçınılabılır riskler’ ve ‘kaçınılamaz riskler’ olarak ikiye ayrılmış ve kaçınılamaz risklere müdahale ‘tanrıya meydan okumak’ olarak adlandırılmıştır. Bu anlayışın temelinde, refah devletinin “geçimle istihdam arasındaki sağlam ilişkiye” bağlı olarak işletilen sosyal güvenlik ilkeleri yatmaktadır (Buğra, 2008: 71).

Sosyal politikanın işleyişine yerleştirilen bu ekonomist yaklaşım ile birlikte ekonomik yasallıklara bağlı bir sosyal politika anlayışı da gerçekleşmiş bulunmaktadır. Sosyal politikaya yerleştirilen ekonomik anlayış ile birlikte, kapitalizmin ilk dönemlerinde var olan ahlaki sosyal yardım anlayışına yaklaşılmış, sosyal politikanın toplumu kapitalizmin olumsuz etkilerinden koruma anlayışı yavaş yavaş terkedilmeye başlanmıştır (Ünlü, 2017: 32).

Neo liberal düzenleme, sosyal devletin piyasa kuralları ve politikaları ile dönüştürülmesine dayanmaktadır. Neo liberal anlayışa göre sosyal devlet, ekonomik büyümeye ve çalışmaya yönelik unsurları zayıflatan bir yapıdır. Düzenleme teorisine göre, sosyal devletin dönüşümü üç araçla gerçekleşmiştir. İlk olarak, tam istihdam hedefi yerine uluslararası rekabet hedefi ön plana alınmış, ikinci olarak sosyal haklar zayıflatılmış ve son olarak da ulus devletin düzenleyici rolü başka mekanizmalara devredilmiştir (Jessop, 2005: 324; Aktaran: Güler, 2020: 48).

Gerek küreselleşmenin etkileri gerek ekonomide benimsenen neo-liberal anlayışın etkileri neticesinde refah devleti ve sosyal politika anlayışında büyük değişimler kaydedilmiştir. Refahın sağlanmasına yönelik olarak devletin rolü yeniden tanımlanmış, sosyal politikalara yönelik devletin sorumluluğu değişmiştir. Refah devleti uygulamaları bu dönüşümle hem sürdürülebilir bir hale getirilmeye hem de yeni sosyal riskleri kapsayacak hale getirilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal Yapıda Dönüşüm ve Post Endüstriyel Topluma Geçiş

Toplumsal hayattaki yeni düzen Daniel Bell (1973) tarafından ‘post endüstriyel toplum’ olarak adlandırılmıştır. Bu tanımlama sanayi devriminden sonra ortaya çıkan sanayi toplumu kavramının, bilişim iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve küreselleşmenin de etkisi ile girdiği dönüşümü tanımlama ihtiyacından doğmuştur. Post endüstriyel topluma geçiş, üretim biçimlerinin fabrika imalatından işleme-geri dönüştürmeye, ekonomik sektörlerin imalat sanayinden hizmetler sektörüne, kaynakların petrol, gaz, kömürden bilgisayar ve veri sistemlerine kayması temelinde gerçekleşmiştir (Bell, 1976: 43).

Post endüstriyel dönemde hizmet sektörü büyümüş ve ekonomik olarak tüm ülkelerde gayrisafi milli hasılanın önemli bir bölümünü oluşturarak sanayi sektörünü geride bırakmıştır. Bu dönemde bu değişiklik mesleki yapıda yeni bir değişimi meydana getirmiştir. Sanayi toplumunun bel kemiğini oluşturan vasıfsız ve yarı vasıflı işçiler, yerini yeni meslek gruplarına ve çalışanlarına devretmiştir. Hizmet sektörünün ekonomideki yerinin büyümesi ile birlikte insanlar birçok farklı sektörde ve bürolarda çalışmaya başlamış ve beyaz yakalı çalışan kavramı ortaya çıkmıştır (Altundere, 2016: 109).

Post endüstriyel dönemde bilgisayarın üretimi ile birlikte internet de ortaya çıkmış ve kullanımı git gide yaygınlaşmıştır. Zamanla bilgisayar ve internet iş ortamlarında da kullanılmaya başlanmış, böylece çalışma hayatı ve çalışma ilişkilerini dönüştürmüştür. Öyle ki günümüzde online olarak evden yürütülen işlerin sayısı gittikçe artmıştır. Bahsi geçen tüm bu değişimler, fabrika işlerinin gerektirdiği disiplin, otorite ve bağlılıktan kopuşu da getirmiştir. Eğitim ve teknoloji kullanımının öneminin artması, toplumda bireylerin gücünü arttırmış, bireysellik ve işbirliği ön plana çıkmıştır (Altundere, 2016: 111).

Toplumsal dönüşüme yönelik incelemeler yapan ilk sosyologlar modernleşme ve sonuçlarını da incelenmişlerdir. Modernleşmenin ana eğilimleri; cinsiyet eşitliği, idari merkezileşme, sanayileşme, kentleşme ve rasyonelleşmiş bürokrasinin yükselişi şeklindeydi (Khondker ve Schuerkens, 2014: 2).

Modernleşme, 17. yüzyılda Avrupa’da tohumları atılan ve giderek tüm dünyayı etkisi altına alan, toplumların her alanda değişime uğradığı çok yönlü bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçle birlikte, toplumlar yoğun, hızlı ve kapsamlı bir şekilde geleneksel toplumdan post modern topluma evrilmiştir (Touraine, 1994: 23).

Modernleşme, kapitalist dünya pazarı ile birlikte teknolojik ve bilimsel yenilikler ile nüfus hareketleri, ulus devletin ve kitlesel hareketlerin oluşumu akabinde ortaya çıkan sosyo-ekonomik değişimleri nitelendirmektedir. Modernleşme ile birlikte insanlar yeni bir dünyanın içine girmiş,

eskisinden farklı olarak, küçük, homojen, akrabalık bağlarının olmadığı ve kırsal cemaatlerden koptuğu yeni bir düzen ortaya çıkmıştır. Rönesans ve Reformasyon hareketleri, Fransız devrimi, Sanayi Devrimi, kitle toplumlarının yükselişi, modernleşmenin oluşumu ile başlayan toplumsal dönüşüm 19. yüzyılda doruk noktasına ulaşmıştır (Turhanoglu vd., 2011: 11-12).

Toplumsal dönüşüme neden olan en önemli faktörlerden biri küreselleşmedir. En genel tanımı ile küreselleşme, siyasi, kültürel, toplumsal ve çoğu zamanda ekonomik olguların değişerek küresel hale gelmesidir. Başka bir deyişle, ekonomik, kültürel, siyasal olgular üzerindeki yerel kısıtlamaların kaldırılarak dünya ölçeğinde bir toplum, pazar ya da mekâna dönüşmesi durumudur. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme sınırların kalkması ve dünyanın küçük bir köy haline gelmesini ifade eden bir kavramdır (Robertson, 1998: Aktaran; Korkmaz ve Osmanoglu, 2019: 952).

Küreselleşme tüm dünyada bireylerden, toplumlara, siyasetten ekonomiye tüm toplumsal dinamikleri etkileyen bir süreçtir. Ülkeler arası sınırların kalktığı, zaman ve mekân algısının değiştiği, toplumsal yaşamın, kültürlerin ve bakış açılarının tamamı ile değiştiği bir süreç yaşanmaktadır (Yıldırım, 2021: 100).

İletişim araçlarındaki teknolojik ilerlemeler günümüzde küreselleşmenin motor güçlerinden biridir. Bu ilerlemeler neticesinde dominant kültür olarak Batı kültürü gelişmekte olan ülkelerde etkin kültür haline gelmiştir. Söz konusu durum gelişmekte olan ülkelerdeki yerel kültürü yozlaştırarak, yerel değerlerin önemini kaybetmesine neden olmuştur (Mahiroğulları, 2005: 1278).

Küreselleşme ile ilgili yaşanan bu süreci Ritzer 'McDonaldslaşma' olarak nitelendirmektedir. Daha açık bir ifade ile bu süreçte gerek büyük şehirlerde gerek artan ve gittikçe birbirine benzeyen büyük alışveriş merkezlerinde gerekse küçük mahallelerde bile 'McDonaldslaşma' denen bu sürecin örnekleri görülmektedir. Bu sürece göre, dünyanın her yerinde insanlar aynı şeyleri yemekte, aynı şeyleri içmekte, aynı müzikleri dinlemekte, aynı şeyleri giymekte ve süreç hızla yayılmaya devam etmektedir. McDonaldslaşma sürecinden de anlaşılacağı üzere küreselleşme sadece ekonomik boyutu olan bir olgu değil toplumların tüketim kültüründen, psikolojisine kadar birçok süreci etkileyen çok boyutlu bir olgudur (Korkmaz ve Osmanoglu, 2019: 954).

Ritzer'in 'McDonaldslaşma' kavramı küreselleşmenin toplum üzerindeki etkilerini tam anlamı ile ortaya koyan bir kavramdır. Buna göre, tüketim kültürünün ve kitle iletişim araçlarının da gelişmesi ile birlikte, dünyanın her yerinde insanlar, aynı şeyleri yemekte, aynı şeyleri içmekte, aynı şeyleri giymekte, aynı şeyleri izlemeye/dinlemektedir. Bu kavram, küreselleşmenin sadece ekonomik parametreleri etkilemekle kalmayıp toplumsal yaşamı da derinden etkilediğini vurgulamaktadır (Ritzer, 1996; Korkmaz ve Osmanoglu, 2019: 954).

Küreselleşme ile birlikte kültürel değişme de başka bir boyut kazanarak toplumsal değişime hız kazandırmıştır. Dünya ölçeğinde küresel bir kültür meydana gelmiş, yeni adet ve alışkanlıklar küresel

düzeyde edinilmeye başlanmıştır. Bu açıdan küreselleşme, toplumların tüketim ve yeme içme alışkanlıklarından en önemli değerlerine kadar birçok yapısını kökünden değiştirmiş ve dünya genelinde küresel bir kültür meydana getirmiştir (Mahiroğulları, 2005: 1282-1283).

Küreselleşmeye eşlik eden ekonomik değişimlerin aile üzerindeki etkisi, kadınların işgücü piyasasına dâhil olması ile başlamış, evlilik, aile ve çocuk sahibi olma konuları da kadının karar mercii olduğu bir noktaya gelmiştir. Öncelikle geleneksel aile yapısından çekirdek aileye dönüş olmuş, doğumların bilinçli ve kontrollü olduğu bir döneme geçilmiştir. Bu yeni süreç literatürde ‘modern demografik dönüşüm’ olarak adlandırılmıştır. Modernleşme ve demografik dönüşüm, aile kavramını tek tip olmaktan çıkarmış, yeni aile türleri eklemiştir (Davis, 1945 ve 1963; Kirk, 1945; Notestein, 1945 ve 1953; Caldwell, 2006; Aktaran: Yavuz ve Yüceşahin, 2012: 72).

Toplumsal dönüşüm toplumsal kurumların en küçüğü olan aileye de sirayet etmiş, aile yapısı zamanla değişimlere uğramıştır. Geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmiş ve aile kavramı kendi içerisinde bir küçülme yaşamıştır. Geleneksel aile modelinde ev içi rolleri ve bakım sorumluluğunu üstlenen kadının işgücü piyasasına girmesi ile bakım sorumluluğunun piyasaya devri gerçekleşmiştir. Bunların yanı sıra eğitim ve işgücüne katılımları artan kadınlarda evlenmeme, geç evlenme ve boşanma eğilimleri de artmıştır. Bu da günümüzde yeni aile biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aile biçimlerinden biri yeni sosyal risk grubu olarak da değerlendirilen tek ebeveynli ailelerdir.

Yeni Sosyal Risk Kavramı

‘Eski’ refah, ailenin geçimini sağlayan mavi yakalıya yönelik riskleri hedef almaktaydı. Bu riskler hastalık, malullük, yaşlılık, işsizlik nedeni ile yaşanan refah kaybından doğan risklerdi. Ailedeki diğer bireylerde geçimi sağlayan bu kişi üzerinden korunurdu. ‘Yeni’ refah ise hedef kitlesini, sürekli eğitim, öğretim ve yeniden eğitim ile bireylerin ücret ve çalışma kapasitesini arttırmaya, ücretli çalışma ile ev-yaşam dengesinin kolaylıkla kurulabilmesi için bakım hizmetlerinin sosyalleştirilmesine odaklanmaktadır. Başka bir deyişle yeni refahın gerçek ve kalıcı bir müşterisi yoktur, bireyler hayatlarının herhangi bir döneminde refahın müşterisi olabilmektedir (Huber ve Stephens, 2004: 1).

Yeni sosyal risk; post-endüstriyel döneme geçiş ile birlikte ekonomik ve sosyal değişikliklerin sonucu olarak insanların yaşamları boyunca karşılaşması muhtemel olan sosyal risklerdir. Yeni sosyal risklerin ortaya çıkmasına sebep olan faktörler şunlardır:

- İşgücü piyasaları eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirmiştir. Bu durum da vasıfsız işgücünün yeni istihdam piyasalarında iş bulamamasına yol açmıştır.
- Kadınların işgücü piyasasına girmesi ve eğitim seviyelerinin artması toplumsal hayatın değişmesine, aile ile ilgili bakım sorunları, boşanmaların artması gibi yeni risklerin gündeme gelmesine neden olmuştur.

- Yaşlı sayısındaki mutlak ve göreceli artışın sosyal güvenlik sistemi üzerine getirdiği yük, refah devletlerinin çıkmazı haline gelmiştir. Ayrıca bakım yükünün hala kadınlarda olması ve yaşlı-çocuk bakımı nedeniyle kadınların istihdamdan çekilmesi kadın yoksulluğunu da tetiklemektedir.
- Yeni sosyal risklerin ortaya çıkmasına sebep olan bir diğer faktör özel hizmetlerin genişletilmesidir (Gooby, 2003: 2-3).

Post-endüstriyel geçişle ilişkili değişikliklerin toplumu ve insanların yaşamlarını nasıl etkilediğine yönelik yapılan incelenme, dezavantajlı grupların üç farklı alanda yeni ihtiyaçlarının ortaya çıkmasının muhtemel olduğunu göstermektedir:

Aile ve cinsiyet rollerindeki değişikliklerle ilgili olarak:

- ücretli iş ve aile sorumluluklarının, özellikle çocuk bakımının dengelenmesi
- yaşlı bakımından sorumlu olmak veya yaşlı ve kendine bakamaz hale gelmek ve aile desteğinden yoksun olmak

İşgücü piyasası değişiklikleriyle ilgili olarak:

- değişen iş tanımları ve yeni iş türleri ile birlikte yeterli ücretli ve güvenli bir işe erişmek için gerekli becerilerden yoksun olmak
- yeni işgücü piyasasında karşılığı olmayan becerilere ve eğitime sahip olmak ve bunları yaşam boyu öğrenme yoluyla geliştirememek.

Refah devleti ile ilgili yaşanan değişiklikler ile ilgili olarak:

- güvenceli olmayan emeklilik sistemleri
- birçok hizmetin özel sektöre devredilmesi ile ortaya çıkan aksak ve yetersiz hizmet (Gooby, 2004: 4-5).

Yeni sosyal riskler çeşitli şekillerde kavramsallaştırılabilmektedir. Bonoli (2007), post endüstriyel geçiş ve kadınların işgücüne girmesi ile ortaya çıkan zorluklara odaklanarak tanımlamakta iken, Huber ve Stephens yoksulluk kavramına odaklanarak yeni sosyal risk kavramsallaştırması yapmaktadır. Huber ve Stephens'e göre yeni sosyal riskler; ekonomik, demografik ve sosyal yapıdaki değişikliklerin belli sosyal grupların yoksulluğa düşme riskini arttırarak sosyal güvenliğe olan ihtiyacı arttıran ve yirmi-otuz yıl öncesine göre bugün daha sık meydana gelen risklerdir (Huber ve Stephens, 2004: 2).

Yeni sosyal risklerin ortaya çıktığı post endüstriyel dönemde dört temel süreçten bahsedilebilir. İlk olarak, erkeklerin aktif istihdam oranları düşerken, kadınların istihdama katılım oranları artmaktadır. Bunun başlıca sebepleri ekonomik olarak hane geçiminin sağlanabilmesi için ailede iki gelir sahibinin

bulunması gerekliliği ile kadınların eğitim ve istihdama erişebilirliklerinin artmasıdır. İkinci olarak, yaşanan demografik değişimlerin sebep olduğu yeni sosyal risklerdir. Yaşlı nüfus oranlarındaki artış hem geleneksel refah rejimlerindeki emeklilik sistemleri hem de bakım hizmetleri üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Bakım yükü günümüzde çoğunlukla kadınların sorumluluğunda olup, kadınların işgücü piyasasına girişleri önünde engel oluşturmaya devam etmektedir. Üçüncü süreç, işgücü piyasasında yaşanan değişimler ile ilgilidir. İşgücü piyasasında eğitim-istihdam ilişkisinin kuvvetlenmesi, vasıflı-vasıfsız işçi ayrımının daha da önem kazanmasına sebep olmuştur. İleri teknoloji kullanımının da devreye girmesi ile vasıfsız işçilerin işsiz kalma oranları artmıştır. Dördüncü süreç, refah hizmetlerinin kamu sektöründen özel sektöre kaydırılması olmuştur. Özelleştirmeler ile vatandaşın hizmet alma sorunları başlamış, özel sektöre yönelik yasal düzenlemelerin yetersiz olması da yeni risklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Taylor-Gooby, 2004: 4).

Yukarıda bahsi geçen değişiklikler arasında öne çıkan, boşanma oranlarındaki artış dolayısı ile tek ebeveynli hanelerin artışı ve kadınların işgücüne katılımının artması ile birlikte aile düzenindeki istikrarın azalmasıdır. Bu durum bekâr annelerin hane reisi olduğu aile biçimlerini arttırırken aynı zamanda bu tür hanelerin yoksulluk riskini de arttırmıştır (Kilkey ve Bradshaw, 1999; Aktaran: Huber ve Stephens, 2004: 3). Dolaylı olarak bekâr anneli haneler çocuk yoksulluğunu da tetiklemiştir. Diğer değişiklikler ise, vasıf gerektiren işlerin artması nedeni ile birçok bireyin işsiz kalması ve yoksulluk riski ile karşı karşıya gelmiş olmasıdır.

Refah devleti açısından yeni sosyal riskler karşısında kriz yaşamasının başlıca sebebi, yurttaşların refah sunumlarına giderek artan taleplerine kaynakların yetersiz kalmasıdır. Sanayi toplumunda refah devletinin başlıca görevi tam istihdamı sağlayarak, ailenin yetişemediği sorunlara çözümler sunmak iken, sanayi sonrası toplumda refah devletinin de modernleşmesi beklenmektedir. Başka bir deyişle, toplumda gerçekleşen aile değişimlerine, istihdam biçimlerine uyum sağlayarak, refah düzenlemelerinin modernleştirilmesi gerekmektedir (Jæger ve Kvist, 2003:566).

Yeni Sosyal Risk Grubu Olarak: Tek Ebeveynli Aileler ve Sorunları

Tek ebeveynli aile kavramı da diğer birçok kavram gibi değişime uğrayan karmaşık kavramlardandır. En genel tabiri ile tek ebeveynli aile; iki ebeveynin çocukları büyütme noktasında eşit sorumluluk almadığı aile biçimi olarak tanımlanabilir. Bir diğer deyişle, eşlerin aynı evde yaşamadan çocuklarını büyüttüğü aile biçimidir. Bu yeni aile biçimi, boşanma kaynaklı, bir eşin vefatı kaynaklı, belli başlı zorunlu hallerden ya da tamamen çiftlerin bekâr ebeveyn olma tercihinden meydana gelmektedir (Nieuwenhuis ve Maldonado, 2018: 2).

Tek ebeveynli aileler ilk kez II. Dünya Savaşı sürecinde araştırma konusu olmuştur. Savaşmak için cepheye giden babanın ardından anne başlı tek ebeveynli ailelerde baba yokluğunun etkileri üzerine odaklanılmıştır (Hanson, 1986: 125). İleriki dönemlerde yapılan çalışmalarda tek ebeveynlerin genel

sorunları, çocukların bu durumdan nasıl etkilendikleri gibi konular üzerinde araştırmalar yapılmaya devam edilmiştir. Yapılan bu araştırmalarda üzerine odaklanan konular genellikle şöyledir; tek ebeveynlerin yeni roller ve sorumluluklara alışma durumları, çocuk bakımı ve kendilerine vakit ayırma arasındaki dengeyi sağlama durumları, çocuklarla iletişim düzeyleri, yeni durumun getirdiği ruhsal sorunlar (Colletta, 1983; Wallerstein & Kelly, 2008; Aktaran: Öztekin; 2021: 12).

Tek ebeveynli aileler sosyal yaşam içerisinde oldukça kırılgan olan gruplardır. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Gladding (2012)'e göre tek ebeveynli aile olmanın zayıf yönlerinden bazıları şunlardır:

- Tek ebeveynli ailelerde açık olmayan ve sınırları tanımlanmamış roller bulunmaktadır.
- Tek ebeveynli aile çocukları, akademik başarı açısından düşük performans gösterebilmektedir.
- Çocuklar kimlik kargaşası, sosyal becerilerde zayıflık, iletişim kurma zorlukları yaşayabilmektedir.
- Tek ebeveynli haneler genellikle yoksulluk içinde ya da sınırında yaşamaktadır.
- Bu hane bireyleri aşırı stres ve depresyon kaynaklı birçok sağlık sorunu ile baş etmek zorundadır (Aktaran: Boylu ve Öztöp, 2013: 211).

Yerli literatürde tek ebeveynli aile çalışmalarının büyük bir kısmının çocuklar ve onların etkilenmeleri üzerinde odaklandığı görülmektedir (Alikışıfoğlu, 2008; Serin & Öztürk, 2007; Şentürk, 2006; Şirvanlı, 1999; Şirvanlı, 2003; Toksoy 2005; Yıldız, 2004; Yılmaz, 1998; Aktaran: Öztürk ve Boylu, 2013: 5). Yabancı literatürde ise çalışmaların tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları sosyal sorunlar, çoklu rol karmaşası, çocukların refahı üzerine odaklandığı görülmektedir (Amato, 2000; Bartz & Witcher, 1978; Keshet & Rosenthal, 1978; Kitson & Morgan, 1990; Lino, 1995; Mendes, 1976; Zioli-Guest, 2009, Aktaran: Öztürk ve Boylu, 2013: 5).

Tek ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar aşağıdaki başlıklar halinde incelenmektedir (Richards ve Schmiede, 1993: 279-282):

Yaşam Stresi ve Yalnızlık: Stres, her bireyin farklı bir şekilde deneyimlediği ve kanalize ettiği normal bir tepkidir ancak aile hayatındaki değişimler ve bozulmalar diğer stres sebeplerinden daha farklı ve yoğun olabilmektedir. Pujar ve Chanda (2018), bekâr ebeveynliğe geçiş ile birlikte bireylerin sorumluluklarının ve rollerinin artması ile stres seviyelerinde yükselişin paralel olduğunu belirtmektedir. Bunun yanı sıra yapılan birçok çalışmada bekâr ebeveynlerin sıklıkla, yalnızlık, hüznün, çaresizlik ve umutsuzluk hissettikleri belirlenmiştir (Pujar ve Chanda, 2018: 373).

Ekonomik Zorluklar: Bekâr ebeveynlikte, diğer eşin mali kaynaklarının kaybı ile birlikte mali sorumluluk sorunlu bir hal alabilmektedir. Özellikle çocukların ihtiyaçlarının yaş arttıkça artması bekâr

ebeveynlerin daha fazla mali kaynağa ihtiyaç duymasına neden olmaktadır. Ekonomik zorluklar konusunda en büyük sıkıntıyı bekâr annelerin yaşadığı bilinmektedir. Özellikle bekâr ebeveyn olmadan önce çalışmayan, düşük eğitim seviyelerine sahip annelerin, iş bulma ve ücret ayrımcılığı yaşama gibi sebeplerle yoksulluk yaşama olasılığı daha yüksektir.

Kötü Ruh Sağlığı: Bekâr ebeveynler genel olarak aşırı stres yüklü olduklarından kötü ruh sağlığı sorunu ile de karşı karşıyadırlar. Barınma ve finansal sorunlar, iş yükünün artması, aile çatışmaları, çocuk bakımı sorumluluğu, işsizlik gibi sorunlar bekar ebeveynlerin sosyal izolasyon ve daha az aidiyet duygusu gibi tepkiler vermelerine sebep olmaktadır (Banerjee, 2013). Bunun yanı sıra büyük zorluklarla karşılaşan tek ebeveynler uyum sorunları, kaygı bozuklukları, yeme bozuklukları, bağımlılık yapan davranışlar, depresyon gibi hastalıklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Ifcher ve Zarghamee, 2014: 1221).

Çocuk Bakımı ile ilgili Sorunlar: Sağlıklı çocuk yetiştirme ve bakım süreci, genel itibari ile çocukların sinyallerine tutarlı yanıt vermek, iletişim için hazır olmak, stresi azaltmak ve çocukla bağlanma bağı için temel oluşturmak gibi süreçleri kapsar. Bu süreci sağlıklı bir şekilde oluşturmak ve devamlılık sağlamak için iki ebeveynin de yaklaşımı önem arz etmektedir. Oysa tek ebeveyn bu süreçte karşılaştığı sorunlar ile mücadele ederken çocuklar ile iletişimi ya sekteye uğramakta ya da sağlıksız bir iletişim şekli geliştirmektedir. Bu durum da çocukların iyi oluşlarını ve gelişimlerini etkileyebilmektedir. Agnafors vd. (2019)'ne göre tek ebeveynler çocuklarla ilgili en sık, hastalık dönemlerinde, onlar üzerinde disiplini sağlamada, okulla ve gelecekleri ile ilgili konularda karar almada sorunlar yaşamaktadır. (Agnofors vd., 2019: 1-7).

Tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları dezavantajlılıklar ebeveynin yaşına, cinsiyetine, çocuk sayısına, çocukların yaş ve cinsiyetine, aile ve devlet desteğinin varlığına, sürekli bir gelirin ve barınma sorunun olup olmasına göre değişmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalara göre, kadın tek ebeveynler erkek tek ebeveynlere göre, daha genç tek ebeveynler, yaşlı tek ebeveynlere göre, daha küçük yaşta çocuğu olanlar, büyük yaşta çocuğu olanlara göre daha dezavantajlıdır.

Tek ebeveynli ailelerin sorunlarını cinsiyet temelli incelemek de önemlidir. Bunun başlıca nedeni kadınların hâlihazırda var olan dezavantajlılıklarına eklenen bu yeni riskin ne gibi dezavantajlılıklar yüklediğini görebilmektir. Nitekim literatürde yapılan çalışmalar anne başlı tek ebeveynli ailelerin sorunlarının baba başlı tek ebeveynli ailelerden oldukça farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tek ebeveynin anne olduğu ailelerin en sık karşı karşıya kaldığı sorun yoksulluktur. Özellikle de çalışmayan ve herhangi bir geliri olmayan kadınlar, tek ebeveyn haline dönüştüklerinde kocalarının gelirinden de mahrum kalmaktadır. Bu durumda kadınların yoksullukla karşı karşıya kalması kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim Lokshin ve diğerleri, yaptıkları çalışmada literatürdekilere benzer şekilde anne

başlı tek ebeveynli ailelerin, diğer aile biçimlerine göre daha yoksul olduğunu ve yoksulluk sürelerinin de uzun olduğunu ortaya koymuştur (Lokshin vd. 2000).

Tek ebeveynin anne olduğu ailelerde gelir eksikliği büyük bir problemdir. Yapılan çalışmalar eski eşten alınan maddi desteğin annelerin psikolojik iyi oluşları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Febrianto, 2021: 21). Bunun yanı sıra tek ebeveyn olduktan sonra çalışmaya başlayan kadınların da psikolojilerinde iyileşmeler meydana geldiği görülmüştür (Londra, Scott, Edin ve Hunter, 2004; Aktaran: Ciabattari, 2005: 2). Fakat bir yandan da bekâr annelerin iş-yaşam dengesi en kötü olan gruplar arasında yer aldığı görülmektedir (Van den Eynde vd. 2019: 1).

Bekar anneler ayrıca toplumsal damgalanma sorunu ile de karşı karşıya kalmaktadır. Bekar annelerin damgalanma sorunu üzerine yapılan çalışmalar, toplum tarafından sapkın, çocuk yetiştirme becerileri olmayan, mutsuz ve sorunlu kimseler olarak algılandıklarını ortaya koymuşlardır (Gonang ve Coleman, 1995). Oysaki bekâr anneler kendi mutluluklarını ve iyiliklerini çocuklarına feda etmiş, tüm öncelikleri çocukları olan ve bu nedenle de psikolojik olarak olumsuz etkilenen kişilerdir.

Tek ebeveynin baba olduğu aileler nicelik açısından az olsa da günümüzde gittikçe artmaktadır. Babaların tek ebeveyn olarak yaşadıkları en genel sorun, aktif ve katılımcı baba rolüne geçiş konusunda denge sağlamaya çalışmalarıdır. Daha önce sorumluluk almadıkları ev işlerine katılmak, çocuk bakımı konusunda annenin de rollerini üstlenmek babalarda rol çatışmasını ve gerilimi beraberinde getirmektedir (Williams, 2007; Aktaran: Esbensen, 2014: 19).

Tek ebeveyn babaların çocukları ile ilgilenme düzeylerini ve ebeveynlikteki başarılarını etkileyen en önemli faktörün mali durum olduğu bilinmektedir. George ve Wilding'in 1972 yılında büyük bir örneklem üzerinde yaptıkları çalışmada mali sorunları olan babaların kendilerini daha az yeterli hissettiklerini bildirdikleri görülmüştür (Risman, 1986: 96).

SONUÇ

Sanayi devriminden bu yana yaşanan tüm değişimler ve dönüşümler beraberinde sosyal hayata yönelik de köklü dönüşümleri getirmiştir. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan mavi yakalı işçiler ve onların ihtiyaçları refah devleti ve sosyal politikaları ortaya çıkarmıştır. Refah devleti tam istihdam amacı ile bir dönem altın çağını yaşamış ve yine özellikle ekonomik bazlı değişimler refah devletinin çıkmaza girmesine neden olmuştur. Buna paralel olarak sosyal politikalar da ekonomik bazlı politikalar dönüşmüş ve toplumu kapsayan birçok hizmetten ya geri çekinilmiş ya da kısıtlamalara gidilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen durumlar toplumun risklere karşı kırılgan hale gelmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra küreselleşme, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması iş ve mesleklerin değişmesi gibi birçok yenilik toplumsal değişimi de meydana getirmiştir. Bu yeni toplum düzeni de birçok yeni riski doğurmuştur. Yeni toplum düzeninde kadınların eğitim ve işgücüne katılımı artmış, ancak bu durum bakım sorunu ve boşanma oranlarının artmasını da beraberinde getirmiştir. Boşanma oranlarının eskiye

nazaran artması hali hazırda ölüm kaynaklı olan tek ebeveynli aile sayılarının da artmasına neden olmuştur.

Tek ebeveynli aileler, hem yeni sosyal riskleri ortaya çıkaran sebeplerden biridir hem de yeni sosyal risklerin sonucudur. Aile kavramında meydana gelen çözümler aile bireylerini sosyal risklere karşı kırılgan bir hale getirmektedirler. Post endüstriyel topluma geçiş ve küreselleşmenin etkisiyle toplumsal değişme gerçekleşmiş ve bu durumdan en çok etkilenen toplumsal kurum aile olmuştur. Öyle ki geniş aile yapılarından çekirdek aileye geçilmiş, kadınlar işgücü piyasasına girmiş, kadın sorumluluğundaki yaşlı, engelli ve çocuk bakım sorumluluğu piyasaya devredilmiştir. Bunların yanı sıra kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve işgücü piyasasına girmesi ile bireysellik ve özgürlükleri artmış ve bu durumda istenmeyen evliliklerin boşanma ile bitirilmesine olanak sağlamıştır.

Tek ebeveynli ailelerin yaşadıkları sorunlara yönelik sosyal politikalar üretilmesi bir zorunluluktur. Bu aile biçimlerinin yaşadıkları sorunlardan en yaygın olanı yoksulluk riskidir. Bu ailelere temel bir ücret garanti edilmeli, çocukların bakım ve eğitim masrafları ile ilgili çeşitli indirimler ya da kolaylıklar sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Agnafors, S., Bladh, M., Svedin, C. G., & Sydsjö, G. (2019). Mental Health in Young Mothers, Single Mothers and Their Children. *BMC Psychiatry*, 19(1), 1-7.
- Alikaşifoğlu, M. (2008). Ergenlerde davranışsal sorunlar. *Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 63, 5-59.
- Altundere, M. B. (2016). Endüstri Toplumundan Post-Endüstriyel Toplumuna: Emek ve Sınıf Tartışmaları. *Ekonomi Sosyolojisi*. Editörler: Mustafa Talas ve Bülent Şen. Lisans Yayıncılık.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Separation from a Parent During Childhood and Adult Socioeconomic Attainment. *Social Forces*, 70(1), 187-206.
- Andersen, J. G. (2007). Welfare State and Welfare State Theory. Working Papers. Centre for Comparative Welfare Studies (CCWS) Department of Political Science Aalborg University.
- Bell, D. (1976). Welcome to the Post-Industrial Society. *Physics Today*, 29(2), 46-49. doi:10.1063/1.3023314
- Bell, D. (1976, May). The Coming of the Post-Industrial Society. In *The Educational Forum* (Vol. 40, No. 4, pp. 574-579). Taylor & Francis Group.
- Bonoli, G. (2007). Time matters: Postindustrialization, new social risks, and welfare state adaptation in advanced industrial democracies. *Comparative political studies*, 40(5), 495-520.
- Boylu, A. A., & Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyoekonomi*, 19(19).
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İletişim Yayıncılık.

- Ciabattari, T. (2007). Single mothers, Social Capital, and Work–Family Conflict. *Journal of Family Issues*, 28(1), 34-60.
- Esbensen, H. R. (2014). *Illuminating the Experiences of Single Fathers* (Doctoral Dissertation, Portland State University).
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Nueva York: Oxford University Press.
- Febrianto, P. T. (2021). Single Mothers' Survival Strategies of University Students During Covid-19 Pandemic. *Society*, 9(1), 19-36.
- Flora, P. ve Heidenheimer A. J. (1990), “The Historical Core and Changing Boundaries of the Welfare State”, *The Development Of Welfare States in Europe and America*, (der) Flora, P. ve Heidenheimer, A.J. Transaction, London.
- Gladding, S.T. (2012). *Aile Terapisi: Tarih Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. İbrahim Keklik, İbrahim Yıldırım). Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 55-82.
- Gupta, A., & Kashyap, S. (2020). Growing up in a Single Parent Family; A Determining factor of Adolescent’s Well-being. *Advanced Journal of Social Science*, 7(1), 138-144.
- Güler, M. A. (2020). Sosyal Devletin Dönüşümü ve Düzenleme Teorisi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Çalışma ve Toplum*, 67(4).
- Gümüş, T. (1990). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü*. XII Levha Yayıncılık.
- Hanson, S. M. (1986). Healthy single parent families. *Family Relations*, 125-132.
- Huber, E., & Stephens, J. D. (2007). Combating Old and New Social Risks. In *The Politics of Post-Industrial Welfare States* (pp. 161-186). Routledge.
- Ifcher, J., & Zarghamee, H. (2014). The happiness of single mothers: Evidence from the general social survey. *Journal of Happiness Studies*, 15(5), 1219-1238.
- Işık, V. (2018). Refah Devletinin Dönüşüm Süreci ve “Düzgün İş” Kapsamında Sosyal Güvenlik Anlayışı. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 109-128.
- Jessop, B. (2005). *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet* (Çev: B. Yazar ve A. Özkazanç), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jæger, M. M., Kvist, J. (2003). Pressures on State Welfare in Post-Industrial Societies: Is More or Less Better?. *Social Policy and Administration*, 37(6): 555-572.
- Khondker, H., & Schuerkens, U. (2014). *Social Transformation, Development and Globalization*.
- Kilkey, Majella and Jonathan Bradshaw. 1999. “Lone Mothers, Economic Well-Being, and Policies.” In Diane Sainsbury (ed.) *Gender and Welfare State Regimes*. Oxford: Oxford University Press.
- Korkmaz, M., & Osmanoğlu, C. (2019). Küreselleşmenin Birey ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 951-967.
- Lokshin, M., Harris, K. M., & Popkin, B. M. (2000). Single Mothers in Russia: Household Strategies for Coping with Poverty. *World Development*, 28(12), 2183-2198.

- London, A. S., Scott, E. K., Edin, K., & Hunter, V. (2004). Welfare reform, work-family tradeoffs, and child well-being. *Family Relations*, 53, 148 – 158.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 50, pp. 1275-1288).
- Maldonado, L. C., & Nieuwenhuis, R. (2020). Dual-Earner Family Policies at Work for Single-Parent Families. In *The Palgrave Handbook of Family Policy* (pp. 303-330). Palgrave Macmillan, Cham.
- Öngen, T. (1996). “Esneklik: Kapitalizmin Yeni Fetişi”, *İktisat*, Sayı 357, Mayıs-Haziran.
- Özaydın, M. M., ve Öztürk, M. (2020). Refah Devletinin Krizi Ekseninde Yoksulluk ve Yeni Sosyal Risklerle Mücadele. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 205-219.
- Özdemir, S. Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2007.
- Öztekin, G. G. (2021). Tek Ebeveynli Çocuklar Ve Ebeveynleri Üzerinde Çocuk-Ebeveyn İlişki Terapisi Odaklı Psikoeğitim Programının Etkisi. Doktora Tezi.
- Pierson, P. (2001). Post-Industrial Pressures on the Mature Welfare States. *The New Politics of the Welfare State*, 1, 80-105.
- Pujar, L., Chanda, K. ve Hittalamani, D. D. (2018). Mental health of single parents. *Indian Journal of Health and Wellbeing*, 9(3), 373-376.
- Risman, B. J. (1986). Can men" mother"? Life as a single father. *Family relations*, 95-102.
- Richards, L. N. ve Schmiede, C. J. (1993). Problems and strengths of single-parent families: Implications for practice and policy. *Family relations*, 277-285.
- Robertson, Roland (1998). Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Serin B. ve Öztürk, S. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117-128.
- Şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler-Malatya Uygulaması. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Taylor-Gooby, P. (2002), “The Silver Age of The Welfare State: Perspectives on Resilience”, *Journal of Social Policy*, 31(4): 597-621.
- Taylor-Gooby, P. (Ed.). (2004). *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. OUP Oxford.
- Touraine, A. (1994), *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Tufan, YKY, İstanbul.
- Turhanoglu, K. ve Ayşın F. (2011). Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi (I):1923-1980. Kent Sosyolojisi içinde, düzenleyen Fatime Güneş, 200-227. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tuz, A. N. (2010). Küreselleşme Sürecinde Refah Devletinin Dönüşümü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Ünlü, E. Ö. (2017). Refah Devletinin Krizi, Sosyal Politikada Dönüşüm ve Temel Gelir. *Mülkiye Dergisi*, 41(2), 123-166.

- Van den Eynde, A., Vercruyssen, A., & Mortelmans, D. (2019). The experience of work–family conflict among divorced parents in Flanders. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(6), 447-478.
- Yavuz, S., ve Yüceşahin, M. M. (2012). Türkiye'de hanehalkı kompozisyonlarında değişimler ve bölgesel farklılaşmalar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 75-118.
- Yıldırım, İ. (2021). Neoliberal Küreselleşme ve Ailenin Dönüşümü. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (7), s.98-120.